מראי מקומות- בכורות נ"ג

מעשר בהמה

א) **מעשר בהמה**- כ' **רש"י** (ד"ה במומו) דמעשר בהמה בין תם בין בעל מום דבעלים הוא, דלא אשכחן קרא דליתבי' לבעלים. אולם ע' **במהרי"ט אלגאזי** (ח', ח') שהביא מה**שטמ"ק בב"מ** (ו:) דשייך בענין מעשר בהמה ענין של הפסד כהן. ותמה עליו המהריט"א, הא מעשר בהמה אינו ממתנות כהונה, אלא הבעלים מקריבין אותו וכולו לבעלים, וכקרבן פסח הוא. גם הביא מש"כ השטמ"ק שם בשם **הריטב"א** דבמעשר בהמה שייך גזל השבט, וגם ע"ז תמה המהריט"א כנ"ל. וכן ע' בריטב"א בשבת (נד:), דכ' שם דראב"ע נתן מעשר בהמה אף דהי' לאחר החרבן, ואין מעשרין מעשר בהמה בזמן הזה, וכ' הריטב"א דלא קרא עליהם שם מעשר, אלא הי' נותן הראוי למעשר לכהנים, שלא יראה כמשייר אצל מתנות כהונה. וע' בהערות שם שהביא שכן נראה דעת ה**רס"ג**, אבל הוי שלא כדעת רוב ראשונים.

ב) **אבל לא במוקדשין**- ע' ב**מנחת חינוך** (ש"ס, ח'), שכ' להסתפק בפסולי המוקדשין שנפדו, מי אמרי' דכיון דאינם קדושים עכשיו לגמרי, א"כ לא אתמעט מדין יהי' קדש ולא שכבר קדש, או דלמא כיון שהי' פעם א' קודש, זה נכלל בהמיעוט ולא שכבר קודש. וע' ב**הערות להגרי"ש** (וכן בהערות על המנ"ח שם), שהביא מה שהק' ה**חבצלת השרון** (או"ח ל') דלכאו' אין מקום לספק כלל, שהרי אי' במכות דהמנהיג שור פסולי המוקדשין לוקה משום כלאים, ואם כלאים הוא, הא אין מעשר בהמה נוהג בכלאים. ותי' הגרי"ש שיש ב' מיני כלאים, יש כלאים שהוא מין א' המורכב משני מינין, כמו פרידה, ויש כלאים שהם בגדר שני מינים, כמו שור פסולי המוקדשין. וכמו דאין איסור להנהיג פרידה, משום שהוא רק מין א', א"כ י"ל ג"כ לאידך גיסא, די"ל דהא דאמרי' דמעשר אינו נוהג בכלאים, זהו רק בכלאים שהוא מין א' המורכב מב' מינים, אבל בב' מינים ממש שפיר שייך לדין מעשר בהמה.

ג) **ומה אם החדש והישן שאינן כלאים זה בזה, אינם מתעשרין מזה על זה, כבשים ועזים וכו'**- הק' ה**ערוך לנר** (סוכה לו: ד"ה תחלתו), הא לכאו' זהו ק"ו שהוא תחלתו להחמיר וסופו להקל, דנהי דהוי להחמיר דאין יכול לעשר מכבשים על עזים, אבל נמצא דאם אין לו אלא ה' כבשים וה' עזים, דאין צריך לעשר כלל, וא"כ למ"ד דכל ק"ו שתחלתו להחמיר וסופו להקל לאו ק"ו הוא, א"כ הק"ו כאן לכאו' אינו, וא"כ הו"ל קרא ד"וצאן" מיותר. וע"ש דצידד לומר דאה"נ, דרק להחמיר אמרי' הק"ו, אבל לא היו פוטרין אותו מכח הק"ו, אבל חזר מזה וכ' דאין שייך לחלק, דאם אין יכול לעשר מא' על חבירו, ממילא פטור אם אין לו אלא ה' מזה וה' מזה, ונשאר בצ"ע.

ד) **יכול יעלה אדם מעשר בהמה מחו"ל ויקריבנו, וכו'**- ע' ב**מנחת חינוך** (ש"ס, י"ח), דכ' לדון בהא דר"ע ס"ל דבהמת חו"ל פטור ממעשר בהמה, מה נחשב "בהמת חו"ל". האם אמרי' דכל בהמה הנולד בחו"ל פטור מדין מעשר בהמה כמו דאמרי' לענין בכור, דכל בכור הנולד בחו"ל אינו נקרב רק נאכל במומו, האם הדין כן במעשר בהמה ג"כ. או דלמא דתלוי היכי דחל עליו הקדושה, דבכור שקדושתו מרחם, אם נולד בחו"ל אינו נקרב, אבל במעשר תלוי אם נתעשר בחו"ל, דאז אין מקריבין אותו כיון דקיבל קדושתו בחו"ל. אולם כ' לנקוט כצד ג', דהיינו דכיון דדין דבהמת חו"ל פטור מהקרבה הוא משום דנלמד ממעשר דגן, א"כ י"ל דיש לה גדרי מעשר דגן. דהיינו, דכמו מעשר דגן תלוי במקום שנקבע למעשר, דאם נגמרו למעשר בא"י חייבין מן התורה ואם נגמרו בחו"ל פטורין, כן לענין מעשר בהמה, אם הבהמה אתי לשיעור שיהי' נתחייב במעשר בהמה, דהיינו ח' ימים, אם הוא בא"י, חייב במעשר בהמה לגמרי, ואם הוא בחו"ל פטור מדין הקרבה, ואין תלוי לא מקום לידתו ולא מקום

שהופרש המעשר. [אולם כל דין זה דר"ע מחלק בין קדושת הקרבה וקדושתה לאכילה צ"ב, מהכ"ת לחלק כן, אם למדים ממעשר דגן דפטור, הו"ל להיות פטור לגמרי כמו מעשר דגן, וצ"ע.]

ה) **גזירה משום יתום**- כ' ה**שאגת ארי'** (סוף סי' ד') דלכאו' הפשטות הוא דהגזירה הוא שמא יכניס היתום בתוך העשרה, ונמצא שלא עישר כמצותו, דהיינו דנמצא שיש הט' בהמות שמעולם לא נתעשרו, דהא אין שייך לתקן זה ע"י ביטול כל מצות מעשר לגמרי, דאז ודאי לא נתעשרו, ולא תיקן כלום. אלא הביאור הוא דחיישינן שמא יכניס היתום עם עשרה אחרים, ואתי למטעי שהעשירי הוא קודש והי"א חולין, ובאמת הי"א קודש, והוא ינהג בי"א מנהג חולין, וע"ז באו חז"ל לתקן דעדיף לבטל מצות מעשר ושלא יבא א' לנהוג חולין במה שהוא באמת מעשר.

ו) **משום תקלה**- ע' ב**ראשית בכורים** (ד"ה ונראה) שכ' לפרש למה כאן תקנו לעקור מצות עשה מן התורה משום חשש תקלה, משא"כ בבכור לא תקנו להכניס הבכור לכיפה לעקרו משם חשש תקלה. וביאר דכיון דמעשר בהמה הוי מילתא דשכיחא, ע"כ שפיר עקרו המצוה משום חשש תקלה, משא"כ בבכור בזמן הזה, דלא שכיח שיצטרך לרעות עד שיסתאב, דהא לכתחלה צריך להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם, או להקנות אוזן אמו לעכו"ם, אלא לעתים רחוקים יקרה ששכח לעשות א' מתקנות אלו, וכיון שכן לא תקנו רבנן לעקור בשביל זה מצות נתינה (ואי"ז דומה להא דאם מקדישין בזמן הזה דעושין עיקור, דהתם אין ביטול מצוה כלל, דהא עומד הבהמה להפסד ממ"נ, וא"כ אין עוקרין כלום).

ז) **אין מקדישין ואין מעריכין וכו' אם הקדיש והעריך, וכו'**- ע' ב**קהלות יעקב ביומא** (י"ז) שהביא מש"כ ה**גבורת ארי**, דמה דאמרי' דאין מעריכין, היינו משום דאם העריך, יהי' חייב להפריש המעות לקיים הדין דמוצא שפתיך, ובאותם דמים שיפריש יהי' חשש תקלה, וממילא צריך לזורקם לים המלח. ואע"פ דגבי מעשר בהמה ביטלו חז"ל לגמרי הפרשה מעשרה מטעם תקלה, ולא אמרו יפריש ואח"כ תיעקר, י"ל דזהו משום צער בעלי חיים, אבל בערכין דשייך לתקן שיקיים דבורו ע"י הפרשתו, ולא יהי' תקלה משום דיזרקו לים המלח, א"כ לא הי' צורך לבטל דין הפרשה לגמרי. אולם חולק עליו הקה"י, וכ' די"ל דלעולם אין צריך להפריש כלום, ומה דאי' בברייתא דאם העריך, אין הכוונה דאם העריך, דהיינו דאמר ערך פלוני עלי, דצריך ליתן הערך, אלא ודאי אי"צ להפריש הערך, אלא הכוונה ב"אם העריך", היינו דאם הפריש, אז זהו דינו, לזורקו לים המלח. והקה"י פי' דמה דאין מעריכין, אי"ז מחשש תקלה, כמו שפי' הגבו"א, דבאמת אי"צ להפריש ואין חשש תקלה, אלא דהוי בכלל זלזולי קדשי מקדש לעשותן לתקלה, אבל אין צריך להפריש, כיון דבלא"ה אינו יכול ליתן המעות להקדש.

ח) **אפשר כדר' יהודה**- הק' ה**צאן קדשים**, מה תי' בזה, הרי מ"מ ליתקנו חז"ל שיהי' חייב לעשות כדר' יהודה, וכמו שהק' הגמ' ליקנינהו לאודנייהו לעכו"ם. ותי' דמה שהק' הגמ' לקנינהו, היינו שיתקנו שיעשה כן כדי דלא ליתי לידי בכורה, ואם אינו עושה כן, לקנסינהו שיהי' צריך נעילת דלת בפניה, כמו גבי קדשים. וע"ז תי' דכיון דאפשר לעשות כר' יהודה, לכן לא קנסי' אם לא לקנינהו לאוזן לעכו"ם. וגם אם לא עשה תקנתא דר' יהודה לא קנסינן לי', דאין הכל בקיאין **בתקנה זו** [ומבואר מדבריו דהבין דמה שתקנו חז"ל בהא דאין מקדישין ואם הקדיש דעוקרין הבהמה, אי"ז רק משום חשש תקלה, אלא שיש ג"כ ענין של קנס].

ט) **ה"נ בבכור בהמה, מהרה יבנה בהמ"ק ובעינן בהמה להקרבה וליכא**- תמה ב**משמר הלוי** (עמ' שכה), מה תועלת יש לנו אם יש עוד בכורות, הרי אין הבכורות ראויין לקרבנות אחרות, וא"כ אינן מעלין ואין מורידין כלפי חיובי קרבנות אם יש בכורות או לא. ותי' א) דנפק"מ לענין נקבות, דהיינו דאם עושה מום בכל בהמה קודם לידתו, נמצא דאף הנקבות תהיו בעלי מומין, ולא יהי' יכול להקריב הנקבות לקרבן. ב) נפק"מ לענין קיץ המזבח, דאה"נ שאין נפק"מ לחיובים אחרים, אבל עכ"פ יהי' המזבח בטל.

י) **בקדשים קלים ואליבא דריה"ג דאמר קק"ל ממון בעלים הם**- הק' **הקבא קשייתא** (מ"ד), הא הוי שותפות עם הקדש, דהא האימורין עכ"פ הם של הקדש, וא"כ כמו דהקדש פטור, שותפות עם הקדש ג"כ פטור, וא"כ למה לי קרא, והניח בקו'.

יא) **מהו דתימא, התם דכל בהמה לאו לעולה קיימא, אבל הכא, דכל בהמה למעשר קיימא, וכו'**- פי' ה**חזון איש** (כ"ז, ב', ד"ה ולמסקנא), דכיון דהכא למעשר קיימא, א"כ כשהקדישו לבדק הבית מעיקרא, שייר בהקדשו באופן שיהי' יכול לחול עליו קדושת מעשר, ולכן צריך קרא, משא"כ לענין עולה (או שום קרבן אחר), דאינו עומד לקרבן זה, א"כ כשהקדישו הי' קדושתו קדושה גמורה, ולכן שוב אין שייך לחול עוד קדושה עלי'. וכ' החזון איש, דלפי"ז יתכן לומר דהגמ' אי"צ לאוקים המשנה כריה"ג, דכיון דאתינן להכי, דע"כ שייר בקדושתו, א"כ מה לי ריה"ג מה לי רבנן.

יב) **למאי נפק"מ, וכו'**- הק' ב**הערות להגרי"ש**, הא יש כמה נפק"מ בין דין מעשר בהמה לשאר קרבנות, ומה הק' הגמ', ומשמע דלא מצא תירוץ אחר אלא הדין דלא ימכר ולא יגאל. ותי' דהי' פשוט להגמ' דדין מעשר בהמה אינו חל להקל אלא להחמיר, וא"כ קו' הגמ' הוא, מה הוסיף בקדושת מעשר בהמה שלא הי' חל מעיקרא, דהא כל הנפק"מ של מעשר בהמה הם לקולא, וודאי אין מקילין בזה. וע"ז תי' שיש נפק"מ לחומרא ג"כ, והוא לענין הדין דלא ימכר ולא יגאל, דמיוחד למעשר בהמה.